ԵՐԵՍՈՒՆ ԵՒ ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 3496 — ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ 1 ՕԳՈՍՏՈՍ 1883 — Ն. Տ. 13 ՕԳՈՍՏՈՍ 1883

ԳԱՅՄԱՆՔ

Տարեկան գին Կ. Պոլսոյ համար 10 Մէճիտ
» » Գաւառաց » 12 »
Վեցամսեայ » Կ. Պոլսոյ » 5 1/2 »
» » Գաւառաց » 6 1/2 »
Օտար թղթատարով ղրկուած 2 1/2 լիրա
Յանուցման տողը մէկ անգամի համար 3 ղրշ. երկու անգամի համար 2 ղրշ է. աւելի անգամներու համար զատ սակարկութիւն կը լինի։

ՄԱՍԻՍ

ԼՐԱԳԻՐ

30 փարաց — ՀԱՆՊԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ — 30 փարաց

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ, ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

La publicité de l'étranger est exclusivement remise à l'Eastern Agency, Constantinople Karakeuy Déirmen Han

ԳԱՅՄԱՆՔ

Դուրս գնացած լրագրաց համար ծախքը թղթագրութեան վրայ է։

Լրագրոյս վերաբերեալ նամակ կամ որ եւ իցէ գրութիւն թղթատիր Տիօրէնին պիտի ուղղուի Կ. Պոլիս Բիզա փաչա եօղուշը, Շարգ Զարշըսը թիւ. 33 Մասխի գրասենեակը։

Ձանրու ծանրը չվճարուած նամակ չընդունուիր։

Զ[illegible], յօդուած, եւայլն եւ չեն [illegible]

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ներքին լուրեր. — Հեռագրական լուրեր. — Ազգային լուրեր. — Ազգային տեսութիւն.—Հրեայք ի Ռուսիա.— Վերակազմութիւն Եգիպտոսի (Տեղեկագիր Լորտ Տըֆրէնի). — Կրթութիւն ի Հայաստանեայս գաւառս. — Անձնապաշտպանութիւն եւ ազգերս. — Թերթոն Մասիսի. — Նոր հրատարակութիւնք։

Կ. ՊՈԼԻՍ 1 ՕԳՈՍՏՈՍ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—o—

Կայսերական հրամանաւ՝

Պարուխանի նախկին կառավարիչ Նէճիպ փաշա՝ ՀԱՆԻԿԻ կառավարիչ անուանեցաւ։

Երբեմն պատժական դործոց տընօրէն Կոստանդ Էֆէնտի՝ առեւտրական առաջին ատենին անդամ անուանեցաւ։

Կ. Պոլսոյ դատական քննչութեան պաշտօնատան քարտուղարներէն ՀԷՄԱԼ պէյ՝ նախագահ ատենի ընդհ. դատախազութեան օգնական անուանեցաւ։

Վեհ. Սուլթանն Իւլայի Ա. աստիճան չնորհեց հանրօգուտ չինութեանց նախարարութեան մէջ երկարաղեաց անօրէն խայրի պէյին։

Ռուսական դեսպան Պ. ՏԸ ՆԷԼիտոֆ՝ չաբաթ օրը Բ. Դուռն երթալով՝ տեսակցեցաւ Արտաքին գործոց Նախարար Արիֆի փաշայի հետ։

Վեհ. Սուլթանն՝ իւր գահակալութեան [illegible] — [illegible] օգոստ. 19 ին է, ներում պիտի չընորհէ այն բանտարկեալց, որք իրենց պատժոց մեծ մասը կրած են արդէն։

Թէրճէմանի Հագիգաթ ծանուցանելէ յետոյ թէ Գերմանական բանակին մէջ իրենց զինուորական ուսումը կատարեալ եղած սահմանեալ Օսմ. զինուորականք անցեալ հինգշաբթի օրը Մայրաքաղաքէս մեկներ են ի Պերլին, կ'ըսէ թէ Վեհ. Սուլթանին հրամանաւ՝ կայսերական քաղաքային (միւլքիյէ) վարժարանէն ելնող աշակերտներէն 15ը՝ իրենց ուսմունքը Գերմանիոյ բարձրագոյն վարժարանաց մէջ կատարելագործելու համար՝ Գերմանիա պիտի ղրկուին ի մօտոյ։

Վեհ. Սուլթանն հրաման ըրաւ որ Օսմ. բանտերուն մէջ գտնուող չարագործաց լուսանկարներն հանուելով պահուին ըստ Եւրոպական դրութեան։ Այս հրաման գաւառական իշխանութեանց հաղորդուեցաւ։ Նախընթաց օրն ոստիկանութեան Նարարար Ֆաղլը փաշա՝ կեդրոնական բանտն երթալով՝ չարագործաց լուսանկարներն հանելու սուաւ, որոց թիւը 197ի կը հասնի, երկուքը կին։

Վագըթի մէջ կը կարդանք թէ Վիէննայի մէջ բացուելիք եկեղեցական արուեստահանդիսին կարդացիր յանձնախմբէն Վագըթի տնօրէնութեան եկած նամակ մը ծանուցանէ յետոյ թէ յիշեալ արուեստահանդէսն օգոստ. 4/16ին պիտի բացուի, կը խնդրէ որ յատուկ թղթակից մը ղրկէ, որուն համար մեզի տրամակ մ'ալ ղրկուած է։

Վագըթի՝ զայս ծանուցանելէ յետոյ՝ կը յարէ թէ առ այժմ թղթակից ղրկելու պէտք չտեսներ, և հրապարակաւ չնորհակալութիւն կը յայտնէ դործագիր մասնախմբին հրաւէրին համար։ զոր ի պատիւ Օսմ. մամլոյն ուղղեալ կը համարի։

Բերայի լրագիր մը կը ծանուցանէ թէ Պ. Ալէքսանդր Քորբին լեռը գտնող աւազակներէն մին՝ Նիկոմիդիոյ մէջ բռնուելով՝ մայրաքաղաքս բերուեր և հարցաքննութեան ժամանակ խոստովանութիւններ ըրեր է։

Կ'ըսուի թէ Պերութի բնակչաց կողմէ Բ. Դուռն եկած բաղմաստորագիր հեռագիր մը Պերութի շուրջը հաստատուած զինուորական շղթային բարձումը խնդրած է։

Թէրճէմանի Հագիգաթ ստոյգ աղբիւրէ առնելով կը ծանուցանէ թէ Շքոտրայի կողմերն ապստամբութեան դրօշ պարզող բոլոր Ալպանեսցի ցեղերն՝ հնազանդութիւն յանձն առնելով՝ զէնքնկեց եղեր են։

Էվդաֆի նախարարութեան գաւառաց կուսակալներուն ուղղեալ եպարքոսական շրջաբերական մը դիտել կուտայ թէ արժանահաւատ տեղեկագրոց նայելով, Էվդաֆի ըստորակարգեալ պաշտօնեայք և համարակալք՝ բարեպաշտական հաստատութեանց եկամուտներուն մեծ մասն իրենց անձնական օգտին կը դործածեն եղեր, այնպէս որ այդ հաստատութիւնք, զորս լաւագոյն վիճակի մէջ պահելու պարտաւոր էին, անկման վիճակի մը հասած են։ Էֆդաֆի այս ստորակարգեալ պաշտօնէից-զեղծմանց պէտքէ վերագրել դլխաւորաբար այն եռանդի ցրտացումը, որ վերջին ժամանակներս կը տեսնուի իսլամական աղդին մէջ, որ դարերէ ի վեր յօժարակամ կը նպաստեր այդ հաստատութեանց։ Այս ծանր անպատեհութեան առաջքն առնելու համար՝ որոշուած է խիստ և մեծայուն հսկողութեան մ'ենթարկել Էֆդաֆի համարակալները։ Այս մտօք գաւառաց մէջ տեղւոյն Գատրին նախագահութեամբ և երեք անդամներէ բաղկացեալ մէկ մէկ յանձնախումբ պիտի կազմուի, որոյ պաշտօնավարութեան պայմանաժամը տարի մը պիտի լինի։

Ֆար տիւ Պոսֆոր լրագիրը կը ծանուցանէ թէ Կ. Պոլսոյ մէջ սպանդանոցներ չինելու արտօնութիւն տրուեր է Բէշթիմալճի պաշի Օսման պէյի։ Այս արտօնութիւնը վաւերող կայսերական հրամանագիրը Կ. պալատէն Բ. Դուռը ղրկուեր է արդէն։

Երէկ Քէօսթէնճէէն եկող թղթաբեր չոգենաւն իսլամ դաղթականներ բերաւ Մայրաքաղաքս։ Վառնայի մէջ բաղում իսլամ դաղթականք կ'սպասեն, որք յառաջիկայ թղթաբեր չոգենաւերով մայրաքաղաքս պիտի դան։

Շքոտրայի կուսակալութեան կողմէ Ներքին գործոց նախարարութեան ուղղեալ յուլիս 29 թուով հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ զինուորական հրամանատար Հաֆըզ փաշա՝ Ալպանիացի ապստամբաց ձեռքը դտնուած կառավարական զէնքերն առնելէ և հասարակաց անդորրութիւնն ապահովելու համար պէտք եղած ամրութեանց չինութիւնն աւարտելէ յետոյ՝ հեծելազօրաց հետ Շքոտրա վերադարձեր և ժողովուրդեան կողմէ համակրանօք և ջերմեռանդ ցոյցերով ընդունուեր է։ Հեռագիրը կը յարէ թէ այս միջոցիս Շքոտրայի կուսակալութեան ամէն կողմն ապահովութիւն և անդորրութիւն կը տիրէն։

Մակեդոնիոյ Սելիձէ քաղաքէն կը գրեն առ Նէոլոյոս թէ Պիրլ ադա անուն հռչակաւոր աւազակապետ՝ 24. աւազակաց խմբակ մը կազմելով՝ իւր ասպատակութիւնները վերսկսեր է։ Այս աւազակապետ, որ երկիցս ձերբակալուած և յաջողած էր փախչիլ, պատուհաս մ'եղած է այն կարաւանաց, որք Սէլանիկէն ներսի կողմերը կ'երթեւեկեն։ Վերջին օրերս Քաստորիայէն, Բլիսուրայէն և Պլաձայէն Սէլանիկ եկող բոլոր կարաւանք կողոպտուեր են յիշեալ աւազակապետէն։ Նամակագիրը կ'ըսէ թէ Սէլանիկէն եկած վերջին լրոց նայելով, աւազակախումբ մը Ֆլորինա աւանը մտնելով՝ Գայմագամը, Գատրն և վարչական խորհրդոյ երեք անդամները բռներ լեռը տարեր է։ Ուրիշ աւազակախումբ մ'ալ Քաստորիոյ, Բլիսուրայի, Հրուբիսթայի և Պոկաձիքոյիդպլոցաց վարժուհիները բռներ լեռը տարեր է, որք ուրիշ երկու կանանց հետ Սէլանիկ կ'երթային արձակուրդի ժամանակն հոն անցուցնելու համար։

Պերլինի Բրայց Ցայթունկ լրագիրն յոյս կը յայտնէ թէ Գարատաղի իշխանը՝ Կ. Պոլսոյ տալիք իւր անակնկալ և զարմանալի այցելութեան ժամանակ՝ անձնասիրական նպատակներու հետամուտ չպիտի լինի և Թուրքոյ-Ռուսական դաշնակցութեան մը կնքման չպիտի աշխատի, որովհետեւ, կը յարէ, այդ երկու տէրութեանց միջեւ յարաբերութիւնք միշտ ադեստաբեր հետեւանք ունեցած են Օսմ. պետութեան համար։

Լուր կը տրուի մեզ թէ երէկ Իրիկուն Պէօյիւքտէրէի մէջ Ցոյն մը դանակով ծանրապէս կը վիրաւորէ յոյն հացագործ մը, և յետոյ դանակն իւր փորը կը մխէ։ Հացագործն ողջ կը մնայ, բայց մարդասպանն անմիջապէս կը մեռնի իւր ձեռքը առած վերքէն։

Փարիզի լրագիրը կը ծանուցանեն թէ Եգիպտոսի նախարարապետ Շերիֆ փաշա ի մօտոյ հրաժարական պիտի տայ եղեր, և թէ Բիզ փաշա անոր պիտի յաջորդէ։

ԲՈՂԷՐԱ

Առողջապահական խորհուրդն՝ իւր շաբաթ աւուր նստին մէջ՝ նկատելով որ միայն Պէրութի շուրջը քարանթինայի զինուորական շղթայ հաստատուելուն դէմ դանդատներ կը լինին, որոշեց յիշեալ շղթային մինչեւ Դամասկոս և Լիբանան ընդարձակել։

Մակեդոնիոյ Ֆար լրագիրը կը ծանուցանէ թէ Մայրաքաղաքէս հրամանտրուած է Սէլանիկի կուսակալին, որպէս զի Սէլանիկի քարանթինայի կայարանը պատրաստ վիճակի մէջ դնէ։ Յիշեալ լրագրին խօսքին նայելով, այս տնօրէնութիւնն եղած է ո՛չ թէ անմնքուր տեղերէ եկող ուղեւորներն այժմէն հոն ընդունելու, այլ մանաւանդ ապագայ դգուշութեան համար։

Գահիրէէն օգոստ. 5 թուով կը հեռագրեն Աժանս Հավասի թէ մինչեւ այն օրը Բոլէրայէն մեռնող անգլիական զօրաց թիւն 100ի կը հասնի։ Նոյն հեռագիրը կը յարէ թէ Գահիրէի մէջ Բոլէրայէն մեռնողներուն դիակներն էջերու վրայ դրուելով գերեզմանատուն կը տարուին, և թէ երբեմն դիակն էջուն վրայէն իյնալով դարշահոտութիւն կը բուրէ և մեծ սոսկում կը պատճառէ ժողովրդեան։

Զմիւռնիոյ կուսակալ Նաշիտ փաշա Ներքին գործոց նախարարութեան ուղղեալ յուլիս 27 թուակիր հեռագրաւ մը՝ վերստին կը հերքէ այն զրոյցները թէ Քլաղմէնի կապիտանը Գահիրէէն կը հեռագրեն Ընդլ. Սթանտարտ լրագրին թէ Հապէշստանի Յովհաննէս թագաւորն այս միջոցիս պատերազմի մէջ կը գտնուի Բայլ Մենէլէք թագաւորին հետ, բայց թշնամութիւնք վայրկենապէս դադրած են յորդահոս անձրեւներու պատճառաւ։

Թէրճէմանի-Հագիգաթ դիտել կուտայ թէ Եգիպտոսէն իրեն եկած նամակներն ու լրագրերը ծխելանց (թիւթունի) չեն ենթարկուած, որովհետեւ անոնց վրայ այնպիսի նշան մը չէ տեսած։

Քարանթինայի կայարանաց ընդհանուր Տոքթ. Էյրէնի էֆէնտիէն եկած հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ Հառդոսի մէջ Զանի Ահմէտ կոչուած տեղն հաստատուած քարանթինայի շինութիւնն արագաբար կը յառաջանայ, և թէ արդէն շուտենաւք սկսած են քարանթինա սպասել։

ՀԵՌԱԳՐԵՐ

Ֆրոյտորֆ 11 օգոստ.
Շանպոռի կոմսին վիճակը ծանր է։

Պերլին 11 օգոստ.
Ուիլհէլմ կայսրն Իշլէն վերադառնալով հոս հասաւ այսօր։

ԱՊՈՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆ ՅՈՍՊԱՆԻԱ

Մարիա, 10 օգոստ. Իրիկուն.

Գունդ մը հետեւակազօր, որ տեղական մ'եւ յիսնապետաց թելադրութեամբ ապստամբած էր, դնդապետին եւ բոլոր միւս սպայից ազդեցութեան չնորհիւ ի հնազանդութիւն վերադարձաւ։ Յապստամբութիւն դրդող տեղական հրացանի բռնուեցաւ, եւ յինսպեկտոր՝ Ֆրանսական սահմանագլխին վրայ Սէօ-Իւրժէլ կոչուած փոքր բերդին մէջ բանտարկեցան։

Այս բերդին պահապան զօրքն, որ վաշտ մը հետեւակազօրէ եւ քանի մը թնդանօթաձիգներէ կը բաղկանար, երէկ ապստամբեցաւ եւ սպայները ձերբակալեց։

Իւրժէլ ապստամբներէն դրաւուած միակ կէտն է։

Մարիա 10 օգոստ. Իրիկուն.

Ապստամբք այսօր կէս օրէն 2 ժամ յետոյ մեկնեցան Սէօ-Իւրժէլէն, եւ վաղ տ'Անտորի մէջ ապաստանեցան։

Ամենակատարեալ անդորրութիւն կը տիրէ նորէն բովանդակ Սպանիոյ մէջ։

Փարիզ 11 օգոստ.

Սպանիոյ ապստամբութիւնը վերջացած կ'երեւի։ Քաղաքներու ապստամբք կամ հնազանդութիւն յանձն առած են եւ կամ Ֆրանսա ապաստանած են։

Մարիա 10 օգոստ.

Թագաւորն եւ թագուհին այսօր Մարիա վերադարձան։ Նոցին վերադարձութիւնք Մարիայի ժողովուրդէն սիրալիր ընդունելութիւն գտան։

ԲՈՂԷՐԱ

Ալէքսանդրիա 11 օգոստ.

Օգոստոս 10ին քոլէրայէն մեռնողներուն ցանկը.

Գահիրէ	39
Ֆայում	16
Ալէքսանդրիա	22
Զանազան տեղեր	487
	564

Ալէքսանդրիա 13 օգոստ.

Օգոստոս 12ին քոլէրայէն մեռնողներուն ցանկը.

Գահիրէ	37
Ալէքսանդրիա	32
Զանազան տեղեր	922
	991

Պերութ 11 օգոստ. Իրիկուն.

Օգոստոս 9ին մեռած սեւամորթ կնոջ տիրուհին քարանթինայի կայարանին մէջ դիշերը քոլէրայէն հիւանդանալով մեռաւ։ Այս առաւօտեան ժամ 6 1/2ին միայն բժիշկ կանչուեցաւ եւ հիւանդը ժամ 10 1/2ին մեռաւ։

Նոր բան մը չկայ, բայց միայն մեծ յուզում կը տիրէ քաղաքին մէջ։

ՕՍՄ. ԿԱՅՍ. ՊԱՆՔԱ.

Ա. Զ Դ

Օսմ. կայսերական Պանքային Ղալաթիոյ և Պոլսոյ դրասենեակները դոց պիտի մնան չորեքշաբթի օրն օգոստ. 3/15։

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Երէկ Ս. Պատրիարք Հայրը կը նախագահէր իւր ծննդեան դիւղին վարժատան մրցանակաբաշխութեան հանդէսին ի խոսգիւղ։ Թաղին ընթերցասէր ընկերութեան տատասը երաժշտութեան ձայներով Աժեն. Ներսէս Սրբազան մտաւ Ս. Յակոբ եկեղեցին, ուր հոգ բազմութիւն մը կը սպասէր։ Ներսիսեան վարժարանի Տիօրէնին ատենաբանութեամբը բացուեցաւ սոյն գեղեցիկ հանդէս, որուն կանոնաւորութեան վրայ զարմանք կը յայտնէին աւելի բարեկիրթ կարծուած թաղից ազգայինք, որք ներկայ կը գտնուէին։ Այս ատենաբանութեան յաջորդեց աշակերտուհեաց և աշակերտաց պարզեւաբաշխութիւնն՝ ընդհատուած հայերէն, թուրքերէն և եւրոպական լեզուաւ երգերէ և ճառերէ, զորս ընդհանրապէս յաջողակութեամբ կ'արտասանէին ուսանողք։

Այս տարի ալ սոյն մրցանակաբաշխութեան հանդէսը զրական համախմբութեան մը հանդամանքն ստացաւ, երբ հեղինեակ բեմն ելան Յովհաննէս Արշակունի, Եղիա Տէմիրճիպաշեան և Ռէթէոս Պէրպէրեան էֆէնտիներն, երեքն ալ խոսգիւղի վարժարանաց մէջ կրթութիւն առած։ Արշակունի էֆէնտին՝ իբրեւ խոսգիւղի երեսփոխան՝ խօսեցաւ պարտաճանաչութեան վրայ, զայն էական պայման համարելով ամէն յառաջդիմութեան։ Տէմիրճիպաշեան էֆէնտին բեմն ելնելով, կարդաց մին իւր լաւագոյն ճառերէն, այս անդամ կարճ խօսելու յատկութիւնն ալ ունենալով։ Իւր ծննդեան թաղին անցեալին ու ներկային վրայ խօսեցաւ, գովելով խոսգիւղցւոց ազգասիրութիւնն և ցաւօք հաստատելով խոսդիւղի վարժարանին յետադէմ վիճակը։ Բաղդատմամբ Գոտըգիւղի Արամեան վարժարանին, որ՝ թաղեցւոց հաւատութիւնն ալ օդնելով՝ թաղային վարժարանաց առաջինն եղած է այսօր։ Յետոյ խօսք առաւ Պէրպէրեան էֆէնտին, որ իբրեւ կապարտեալ ատենաբան երեւեցաւ բերանացի ճառելով և դեղեցիկ ճառելով։ Յիշեց այն հաստատութիւններ որոց օրինակը խոսգիւղ նախ տուած է, Թատրոն և Որբանոց։ Յիշեց Ներսիսեան և Շահնազարեան վարժարաններն, որք զիրար կը գերազանցէին։ Յիշեց խոսգիւղի բազմաթիւ ընկերութիւնները։ Մեծ մարդոց ժողովրդականութիւնն ամէն տեղ կայ։ Ըստ պերճ ատենաբանը, սակայն մեծ մանկանց ժողովրդականութիւնը խոսգիւղի մէջ միայն կայ։ Պարդեւաբաշխութեան մը հետեւեալ օրը խոսգիւղցիք պատուհանէն մատնանիշ կ'ընեն այն պատանին որ նախորդ օրը առաջին մրցանակն ընդունած է և այսօր կը հմբուրեն այն ճակատ զոր հանդիսին մէջ պսակած է թաղին քարոզիչն, և այլն։ Այս երեք ատենաբանութիւնք բուռն ծափահարութեամբք ընդմիջուեցան։

Ի դիմաց Հոդաբարձութեան, Նիկողոս էֆէնտի Թիւլպէնճեան կարդաց Տեղեկագիրն, յորում Ներսիսեան վարժարանի ուսումնական և նիւթական վիճակին վերայ նսեմ գաղափար մը տուաւ։ Խոստացաւ դալ տարի ուսումնաւարներ նուիրել Աղդին։ Այս վարժարանն ալ՝ ըստ՝ բազում ազգային վարժարանաց նման վերջին անիշխանութեան ժամանակին ընդդիմահարուածը կրած է. սակայն նոր Հոդաբարձութիւնն որոշած է վարժարանն օր ըստ օրէ բարեկարդելու համար բնաւ աշխատանք չի խնայել, եթէ Ներսիսեան վարժարանին բարոյական և նիւթական վերաշինութեան դործին նիւթապէս աջակցելու նկատմամբ եղած հրաւէրը անպատասխանի չմնան։ [illegible] սոյն մրցանակաբաշխութեան [illegible] պերճախօս յորդորներն ապարդիւն մնացին ցարդ. միայն Եղիա էֆէնտի Տէմիրճիպաշեան՝ իւր խոստման համեմատ՝ իւր ամենականաց տասանորդն, իբրեւ երախտագիտութեան հարկ իւր բարոյական որորանին, յանձնած է Հոդաբարձութեան։ Պէտք է դոհութեամբ յիշել Ռէդէոս Պէրպէրեան էֆէնտին ալ, որ սոյն վարժարանին անցեալ տարուան առաջին կարգի մէկ աշակերտը ձրիաբար կը դաստիարակէ իւր վարժարանին մէջ։

Ի վերջոյ, Ս. Պատրիարք Հայրն ատենաբանութեամբ մը կնքեց հանդէսն։ Համեստութեան և անչուկ գործունէութեան հիւաւէր կարդաց ժողովրդեան. օրինակ ցցուց պատուաւոր ու հանճարաւոր ազգայիներէն Յովսէփ էֆէնտի Գավաֆեանն, որ՝ ըստ՝ փոխանակ ինք խօսելու՝ խօսեցնել կուտայ իւր մեքենաներն, իւր շրջենաւերը Պոսֆորի վրայ, մրցելով Եւրոպական ճարտարութեան հետ և ազգին պատիւն աւելցնելով։ Գործունէութեան օրինակ ցցուց նաև խոսգիւղի Որբանոցին հիմնադիր Սրբուհի մայրապետն։ Յետոյ կրթութեան նկատմամբ քաւորդ դարու մէջ կատարուած մեծ յառաջդիմութիւնն հաստատեց, յայտնելով թէ Ներսիսեան վարժարանին ամենապայծառ ժամանակին մէջ ինք հոն այնքան բան սորված էր միայն որքան այսօր գիտէ Ներսիսեան վարժարանի միջին, եթէ ոչ ստորին կարդն։

Ինչպէս որ ծանուցած էինք նախընթաց թուով, երէկ մեծ հանդիսաւոր կատարեցաւ Նորատունկեան Մեծ. Գաբրիէլ էֆէնտիին ընդ Զօպանեան ազնուափայլ օրիորդ Ց. Մարիի հարսանեաց արարողութիւնն յիւսկիւսարի ի ներկայութեան Աժեն. Ս. Պատրիարք Հօր և բազմաթիւ հայազգի և օտարազգի նշանաւոր անձանց և ընտանեաց։ Վսեմ. Յարութիւն էֆէնտի Տատեան ինքնահայր եղած էր։

ԱԶԳԱՅԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

—=—

Ինչ վիճակի մէջ կը գտնուի Էջմիածնի Մայր-Աթոռն։ Աւասիկ խընդիր մը, որ կարծես թէ կորուսած է իւր օրական կարեւորութիւն, բայց որ պէտք չէ վրիպի մեր ուշադրութենէն։ Կաթողիկոս չունինք, թէև այն միջոցին իսկ երբ ունէինք՝ դարձեալ դժգոհութենէ տարբեր զգացումով մը չէինք կրնար դիտել Մայր-Աթոռոյ վիճակը։ Դէորգ Դ. կաթողիկոսի օրով գործուած զեղծումներն աքողելու կամ արդարացընելու փորձեր եղան, բայց ապարդիւն մնացին։ Մանկունի եպիսկոպոսը՝ հանգուցեալ կաթողիկոսին այն լիազօր փոխանորդը՝ չքմեղ հանելու նպատակաւ եղած ճիգերը մանաւանդ ուրիշ ելք չունեցան, բայց եթէ աւելի կատարեալ համոզում մը գոյացնել ազգ. ձեռամբ կատարուած յոռի մատակարարութեան ու յափշտակութեանց նկատմամբ։ Դէորգ Դ-ի քայլն, որ այժմ մեր մէջ կը գտնուի, այս մասին վկայութիւններ կուտայ, որք բոլորովին անպատճառ են Մանկունի եպիսկոսի պարկեշտութեան և ուղղամտութեան։ Այդ ճարպիկ եկեղեցական չէ վարաներ իւր ձեռքը դնել մինչեւ իսկ սակաւ ծարի մը վրայ, զոր հանգուցեալ կաթողիկոսն յատկապէս պահած էր իւր սնուցիկի մէջ, որպէս զի գործածուէր իրեն չիրիմ մը կանգնելու, և այսօր՝ վայելուչ դամբարանի մը տեղ հասարակ քար մը միայն կը ծածկէ Գէորգ Դ-ի մարմինը։

Բայց թողունք տխուր անցեալը,—համոզուելով միանգամ ընդ միշտ թէ գէշ ընթացքի մը Ազգին համար ջնասաբեր արդիւնքներ միայն կրնայ ունենալ — և տեսնենք ներկայ վիճակը։ Հիմա որ կաթողիկոս չունինք, կ'ենթադրուի թէ խոհեմ և ազգային իրաւանց նախանձախնդիր կաթողիկոսական ցեղապահ մը կը նստի Էջմիածին և կը հսկէ ամեն բանի վրայ։ Բայց այդպէս չէ։ Ամեն. Մակար Սրբազան դարձեալ մէջ, Էջմիածնի տնտուկէն պակաւելի դումար մը ստանալէ յետոյ, որոյ մեծագոյն մասին պէտք չունէր սանդը Գ. կայսեր թագադրութեան ներկայ գտնուելու, և այլ եւս չվերադարձաւ իւր ամրոցաղին։ Ռուս կառավարութիւնը բաւական պաղ ընդունելութիւն մ'ըրաւ Մակար Սրբազանին, որ վայելչապէս ներկայանալու կերպերն ալ չգիտցաւ, մանաւանդ թէ պարտաւորուած էր թարգմանի միջոցաւ խօսիլ կայսեր։ Թէ ինչ դարձաւ այնուհետեւ, ո՛չոք գիտէ. եղելութիւնն այս է թէ Մակար Սրբազան Մոսկուայէն գնաց Քիշնեւ, իւր Պեսարապիոյ առաջնորդութեան կեդրոնն, ուր կը գտնուի այժմ, և մնաց դիր չերեւիր ի մօտոյ վերադառնալ Էջմիածին։ Կան ոմանք որ զՄակար Սրբազան ընտրելի կ'առաջարկեն կաթողիկոսութեան. բայց եթէ այս օրինակ անհոգութեամբ և Էջմիածնի զորձերն ու շահերն այսպէս երեսի վրայ թողլով է որ այդ պատկառելի ծերունին պիտի վարէ կաթողիկոսական պաշտօնն եւս, լաւ է որ այժմէն գիտնանք։ Իրաւ, Քիշնեւ առաւել զուարճալի, առաւել հանդարտ վայր մ'է, քան Էջմիածին. և եթէ այս նկատողութիւն զլխաւոր շարժառիթն եղած է կաթողիկոսական Տեղապահին Պեսարապիոյ զլխաւոր քաղաքին մէջ մնալուն, կը պարտաւորինք հետեւցնել թէ միայն մեզ Թուրքիոյ Հայոց՝ յատուկ դժբախտութիւն մը չէ եղեր ունենալ բարձրատիճան եկեղեցականներ, որք իրենց հանգիստը խանգարել չեն ուզեր, և վտտոցի եղերքն անվրդով և հաճելի կեանք մը սահեցընելը կը նախընտրեն մինչ դաւառական և նոյն իսկ տեղական վանական պաշտօններու։ Ո՞վ դարեր, ո՞վ բարքեր . . . .

Իրացակայութեան Մակար Սրբազանի, Մայր-Աթոռոյ զործերը կը վարէ Սինոդ մը, որ ազդուվին վանահոլթեան արժանի մասին մը չէ դժբախտաբար, և հոս զործիք կը դառնայ ռուս կառավարութեան, յորմէ ստացած է իւր պաշտօնավարութիւն։ Սինոդի անդամներն ալ պառակտեալ են իրենց մէջ, և երբեմն մէկ մասին որոշմանց մէջ միւսը զործակցութիւն չունի։ Ցըրիզիսի կառավարութեան համար ալ որուն տրուած նոր կանոնադրութեան մէջ՝ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ Պետին և տիրող իշխանութեան յարաբերութեանց նկատմամբ Պալաժենեայի յօդուածներն յատկապէս հաստատուած են, ուրիշ բան պէտք չէր, բայց եթէ այսպիսի Սինոդի մը ձեռաց մէջ տեսնել Մայր-Աթոռոյ մատակարարութիւնը։ Բարեբախտաբար, կանխահաս լինել կը թուին այն զրոյցք թէ ռուս կառավարութիւնն արդէն իսկ ձեռնարկեր է եղեր ռուսահպատակ Հայոց դպրոցներն ենթարկել իւր ուղղակի միջամտութեան։ Եթէ այդպիսի կարեւոր ձեռնարկ մը ի գործադրութեան լինէր, հարկաւ մինչեւ ցարդ հասարակ զրոյցներէ ու ենթադրութիւններէ առաւել որոշ բան մը կ'իմանայինք։ Այս առթիւ կրնանք յարել թէ ռուս կառավարութեան կողմէ իւր հայ հպատակաց դէմ նոր հալածանաց լուրերը վերջերս դադրած են։ Երեւանայ Հայոց ոմանց հանրածանօթ հարցաքննութեանց չափէն աւելի կարեւորութիւն մը տալ ուզուեցաւ, բայց քննութիւնք ելք մը չունեցան, և մասնաւոր խստութիւնք ի գործ չդրուեցան։ Լրագրութիւնը նորէն ազատ թողուած է, և եթէ Մշէ անկանոն կերպիւ կը հրատարակի տակաւին, պատճառն իւր խմբագրին ծանր հիւանդութիւնն է եղեր, որուն համար մերցաւակցութիւնը կը յայտնենք։

Մայր-Աթոռոյ վրայ խօսելով, չենք կրնար մոռնալ կարեւոր հաստատութիւն մը, որ անոր հետ կապակցեալ է։ Գէորգեան ճեմարանի համբաւն երբեմն մինչեւ եօթներորդ երկինքն հանուեցաւ, չնորհիւ մանաւանդ «կրթական առաքելութեան», այն հռչակաւոր խաբեբայութեան ընել կ'ուզենք, որոյ հեղինակին՝ Պ. Աբրահամ Այվազեանի՝ պատասխանատուութեան ատիճանը՝ Քաղաքական Ժողովին կարգեալ յատուկ յանձնախումբ մը դեռ կը քննէ։ Նախնական ժամանակաց արժանի միամտութեամբ, ուրիշ ժամանակաց մէկ երեւելի և եռանեռի մարդուն՝ Յոբին՝ արժանի համբերութեամբ։ Սա չուրցանկոչ առաքելին՝ շահատակութիւնները մասնաւոր ուշադրութիւն հրաւիրեցին Գէորգեան ճեմարանին վրայ, և այժմ կ'երեւի թէ այդ հաստատութեան ապագայն չէ այնչափ ապահովեալ որչափ կը հռչակուէր ի սկզբան։ Աշակերտաց ուսումնական վիճակը թերութիւններ ունի, որք այնչափ զգալի են, որչափ դիտենք թէ մեծ ծախքեր կը լինին ուսուցիչներու գոհացուցիչ կերպիւ վարձատրման համար։ Կարծիքները կը բաղնան տարբերիկ այն ընդհանուր խնդրոյ վրայ թէ Էջմիածնայ վանքին կից կրթական այդպիսի մեծ հաստատութիւն մը կրնա՞յ և պէ՞տք է կենալ թէ ոչ։ Բայց քանի որ արդէն ունինք Գէորգեան ճեմարան մը, զայն իւր նպատակին ծառայեցնելու համար հոգածութիւն և ջանք խնայելու չենք։ Բայց նոր տեղեկութեանց համեմատ, ճիշդ ադոնք կը պակսին, և երկիւղ կայ թէ Ս. Ս. Ս. Ս. կրնայ սպառել ճեմարանին յատկացեալ դումարներն, որք Էջմիածնի դանձարանին վերաբերեալ ուրիշ դումարներու կարգն են միայն։ Գոհացուցիչ է իմանալ թէ ճեմարանն այս տարի ուսումնական արարներ հանած է առաջին անգամ լինելով, յետ տասնամեայ շրջանի մը։ Բայց խնդիր է գիտնալ թէ քաղում տարիներ կարող պիտի լինի՞ պտուղներ տալ Ազգին, քանի որ իւր ապաղայն այսպէս անապահով է։

Եթէ յաջողինք ընտրել արժանաւոր կաթողիկոս մը, տարակոյս չկայ թէ այս ամեն առկախ խնդրոց լուծումը տուած կը լինինք մեծ մասամբ։ Բայց թէ այս անդամ ի՞նչ հիմանց վրայ պիտի ընտրենք Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս, այս ալ անորոշ է դեռ։ Այս մասին խորհելու և գործելու համար ունինք Լիազօր Յանձնախումբ մը, որ չատ չանցած իւր Տեղեկագիրը պիտի բերէ Ազգ. Ժողովոյ։ Ի բաց առեալ Ս. Պատրիարք Հօր մասնաւոր բանակցութիւններն ընդհանուր դեսպանատան, որոյ վրայ մեք եւս տեղեկութիւն չունինք, Յանձնախումբը ցարդ դրաւած է չինել Ամեն այնհայոց կաթողիկոսին ընտրութեան մէկ ծրագիրն և իրաւանց ու յարաբերութեանց մէկ հիմնագիրն, ըստ կանոնաց ու աւանդութեանց Հայաստանեայց եկեղեցւոյ, կարեւոր աշխատութիւն մը, զոր հարկ էր կատարել ցոյց տալու համար թէ Ազգը՝ Պալաժենեան չընդունած ժամանակ՝ ինչպիսի կանոնագիր մը կ'ուզէ հաստատուած տեսնել ադոր տեղ։ Եթէ այս ծրագրոյց նկատմամբ կարծեաց անհամաձայնութիւնք կրցած են յառաջ գալ Յանձնախմբին մէջ, առաւելագոյն իրաւամբ կարծեաց տարբերութիւնք կրնան ծագիլ երեսփոխական ժողովոյ և Համագումար ժողովոյ մէջ։ Ի հեռուստ նշմարելի են ուրեմն կարգմը տաք վիճաբանութիւններ կաթողիկոսական խնդրոյ վրայ, որք ցոլչալ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ օրինաւոր շահերն եւեթ ունենան կէտ նպատակի, կրնան բանաւոր եզրակացութեան մը յանգիլ. բայց ասոր համար պէտք կայ երկու ժողովոց կողմէ անկեղծութեան ու խոհեմութեան։ Զայս ըսելով, մեր նպատակն է յիշեցնել մասնաւանդ Ազգ. երեսփոխանութեան թէ իւր ներկայ նստաշրջանի կարեւորագոյն խնդիրը դեռ իւր Օրակարգին մէջ իսկ չէ անցուցած, և թէ պէտք է պատրաստ լինի՝ իւր Լիազօր Յանձնախմբի Տեղեկագրին առթիւ բանաւոր և ազգօգուտ ելք մը խորհելու կաթողիկոսական ծանրակշիռ խնդրոյն։

ՀԻՐԵԱՑԻ Ի ՌՈՒՍԻԱ

Հեռագիրը մի քանի օր առաջ ծանոյց թէ Ռուսիոյ Էքսարքերնոսլաւ քաղաքին մէջ Հրէից դէմ նոր բռնութիւնք ի գործ դրուած են։ Թէ և ստոյգ է թէ այս հակահրէական ցոյցեր ռամկական մոլեռանդութեան արդիւնք են, բայց կը թուի թէ մեծ պատասխանատուութիւն մը կը ծանրանայ ռուս կառավարութեան վրայ եւս, Հրէից նկատմամբ իւր հետեւած աշխարհավարութեան պատճառաւ։

Վերջին օրերս, Ռուսիոյ մէջ կազմեալ յանձնախումբ մը, որոյ պաշտօնն էր Հրէից վերաբերեալ օրէնքները վերանայել, զբաղեցաւ սա խնդրով, զոր Ներքին գործոց նախարարն առաջարկած էր. «Ռուսիոյ տերութեան մէջ բնակող հրէայ գործատերք կրնա՞ն ռուս-[illegible] գործաւորներ ունենալ իրենց գործարանաց մէջ։» Յետ երկար խորհրդակցութեան և ըստ առաջարկի ռուսական Սինոդին Պրոկուրոր Պ. Բօպէտոնոսէֆի, յանձնախումբն որոշեց որ յետ այսորիկ խստիւ արգիլուած է Հրէից ռուս գործաւորներ ունենալ իրենց հրամանաց ներքեւ։ «Որովհետեւ, ըստ է Պրոկուրորն, ո՛չ միայն ռուս հպատակաց հրէական գործարանաց մէջ կատարած աշխատութիւնն արհամարհելի է իրրեւ հակառակ Ռուսաց ազգային զգացմանն, այլ և Ռուսաց երկար ժամանակ խորհրդարանաց մէջ բնակութիւնը կրնայ վնասել առաջնոյ կրօնական զգացմանց, որովհետեւ, փոքրաքանակութեան տուած դասերուն նայելով, գործաւորք յայնժամ կը սկսին բոլորովին լքանել եկեղեցւոյ տարրութիւններն, և անտարբեր կը լինին Քրիստոնէական կրօնին։»

Աւասիկ ըստ կարի պայծառ խորհրդածութիւն մը։ Ուրեմն, ռուսիարնակ Հրեայք աւելի վտանգաւոր են եղեր՝ կրօնական տեսակէտով՝ քան այն օտարազգի Մուսիոնարը, որոյ թուրքիոյ դաւառաց մէջ կատարած չահատակութիւններն ամեն օր կը լսենք, այլ որոյ դէմ երկրին կառավարութիւնն այդպիսի միջոցներ ձեռք առնու միաքէն իսկ չանցուներ։ Իսրայէլացիները Մեսիոնար դարձած տեսնել բուսական հետաքրքրաշարժ է։ Դա այնպիսի ձեւ մ'է, որոյ ներքեւ Սեմականութիւնն երբեք չէր երեւցած տակաւին։ Զիարդ և իցէ, Ներքին գործոց նախարար Դոլգոյ կոմսը Պրոկուրորին տեսակէտն ընդունած է ամբողջովին։ Յայանի է թէ այս տեսակ նկատողութեամբ արդարացեալ այսպիսի կառավարական անօրինութիւնք ռամիկ ժողովրդեան վրայ ի՞նչպիսի ազդարարութիւն մը յառաջ բերեն Հրէից դէմ, և թէ ա՞րչափ դիւրաւ կը բացատրուին այն հալածումներ որոց Աբրահամ սերունդները պարբերաբար կ'ենթարկուին Զարի երկիրներուն մէջ։

ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆ ԵԳԻՊՏՈՍԻ

—o—

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

ԼՈՐԴ ՏՐԷԹՐԻՆՆԻ

Եէլդոլ Պէ-ճէն

(Շարունակութիւն)

(Ա.) Հոգ. — Սոյն ցուցակներէն կը տեսնուի թէ «յատկացեալ հասութից Պիւճէին» մուտքը 1880-1881 տարուան համար նախատեսեալէն դումար մ'առաւել եղած է որ չէ պակաս քան Լ. Ե. 843,248, մինչդեռ «ոչ յատկացեալ հասութից Պիւճէին» մտից աւելորդը 413,862 լիրայի հասած է, որով երկու Պիւճէից համար միահաղոյն յիշեալ ժամանակամիջոցի մէջ, 1,257,146 լիրայի աւելորդ մը գոյացած է։

Այս արդիւնք նախատեսեալ էր պարտուց յարդարման Յանձնախմբէն, որ գիտմամբ իւր նախատեսութիւններն բաւական մեղմութեամբ ըրած էր՝ երկու պիւճէներուն հաւասարակշիռ մնալուց վրայ հասութից աւելորդ մ'ստանալու համար, որպէս զի մէկ կողմէն «յատկացեալ հասութից Պիւճէին» աւելորդն պարտուց կարեւորագոյն համեմատ գլխաւոր ճարի մը դրամագլուխ կազմելու ծառայէ, և միւս կողմէն «ոչ յատկացեալ հասութից Պիւճէին» աւելորդն բաւական ըլլայ բոլոր արտասովոր ծախքերն գոցելու։

(Բ.) Ծ՞ախ. — 1883 տարուոյ համար ծախուց նախատեսութեանց առաւելումն յառաջ եկած է սա պարագայէն որ «սովորական Պիւճէին» մէջ զետեղած են այնպիսի ծախքեր որ պիտի հոգացուէին «արտասովոր Պիւճէի» կողմէն, ինչպէս պիտի բացատրուի վարը, եթէ հընար ըլլար այնպիսի Պիւճէ մը սահմանել, որպէս պիտի պարզուի աւելի հետուն։

Եգիպտական կառավարութիւնը ցուցակ մը հրատարակեց ամենայն խնամով խմբագրեալ, որ ցոյց կուտայ, որքան որ հնար էր գիտնալ անցեալ հոկտեմբերի մէջ, վերջին եղելութեանց հաւանական ազդեցութիւնը 1882 տարուոյ «ոչ յատկացեալ հասութից Պիւճէին» ելից և մտից վրայ։

Կառավարութեան նախատեսութիւններն սա՛պէս կրնան համառօտիլ։

Պիւճէ ոչ յատկացեալ հասութից

1882 ի մուտք

Խառն արդեան ի կարծ դումար (իւր մէջն ունենալով 140,000 Լ. Ե. ի դումարն՝ որ Պիւճէին մէջ իրը անոյշ նշանակուած է.	Լ. Ե. 4,476,223
Իրը հաւանականաբար նուազ յուսալի պէտք է ի բաց բառնալ	368,623
Հաւանական զուտ արդիւնք	4,107,600
Յատկացեալ գաւառաց հասութից գանձումէն 7 առ 0/0 մասն	33,108
Դումար խառն արդեանց	4,140,708
1882 ի ելք	
Նախատեսեալ ծախք	4,466,868
Պատերազմական արտասովոր Պիւճէին մէջ զետեղեալ դումարն	100,000
Վարչական ծախուց հաւանական խնայողութիւնք	186,869
Համազումարի բաց բառնալի	266,801
	4,179,999
Պատերազմական Պիւճէին յաւելում	88,000
Դումար ելից	4,267,999

Այս Պիւճէներն զոր աչքէ անցուցինք «սովորական Պիւճէ» կը յորջորջին. այսինքն Պիւճէ՝ տարուոյն սովորական և կանոնաւոր հասութից և ծախուց։

—

Արտասովոր Պիւճէ

Հասութից նախատեսութիւնէն արտադրեալ աւելորդն, ինչպէս նաեւ «ոչ յատկացեալ հասութից Պիւճէին» նախատեսեալ ծախուց և կատարեալ ծախուց միջեւ խնայողութեամբ ձեռք բերուած տարբերութիւնը միահաղոյն՝ մինչեւ ցայժմ ամեն տարեգլուխ մնացորդ դումար մը ձգած են։ Սոյն մնացորդ՝ առանձին Պիւճէի մը հիմը կը կազմէ հետեւեալ տարուոյ համար, որ «տարուան ոչ յատկացեալ հասութից արտասովոր Պիւճէ» տիտղոսը կը կրէ։

Արտասովոր Պիւճէն կը պարունակէ տարուոյն բոլոր արտասովոր և անակնկալ ծախքերն, որոց սովորական Պիւճէն՝ միայն ընթացիկ ծախուց նկատմամբ պատրաստուած լինելով՝ ոչինչ սահմանած է։ Նա կը ներէ կառավարութեան՝ երկաթուղական շինուածոց և բացարձակապէս անհրաժեշտ հանրօգուտ շինութեանց համար արտասովոր վարկեր շնորհել։ Նոյնպէս կը վճարուի Սուտանի կառավարութեան տրուած տարեկան նպաստը, և Ցանդի՝ այսինքն պետական կալուածոց վարչութեան պակասուրդը կը լցուի։ Եթէ աւելորդ չկայ, չկայ նաեւ արտասովոր Պիւճէ. և վերոյիշեալ ծախք և համանմանք՝ որքան հնար է, սովորական Պիւճէով կը հոգացուին։

Մի տարուան արտասովոր Պիւճէին խնայողութիւններն հետեւեալ տարուոյ արտասովոր Պիւճէին մէջ մտից կողմը կը զետեղուին։

Այսպէս՝ 1882 տարուոյ արտասովոր Պիւճէն կազմեալ էր սովորական Պիւճէին արդեանց աւելորդէն, և 1881ի արտասովոր Պիւճէին խնայողութիւններէն։

Աւասիկ ինչ որ եղած են արտասովոր Պիւճէներն.

1881

1880 տարուոյ ծախուց խնայողութեան արդիւնք	Ե. Լ. 394,163
Հասութից աւելորդ	152,573
	546,736

1882

1881 տարուոյ արտասովոր Պիւճէի խնայողութիւնք	Ե. Լ. 189,483
Աւելորդ հասութից	196,333
	385,816

Եթէ գործերն կանոնաւոր վիճակի մէջ մնացած ըլլային, ըստ ամենայն հաւանականութեան, 1883ին եւս պիտի գոյանար 300,000 լիրայի մօտ պատրաստական աւելորդ մը [illegible] Պիւճէն չինելու պիտի ծառայէր։ 1882ի դէպքերն խախտեցին սակայն սոյն տարուոյ Պիւճէին հաւասարակշռութիւնը, ինչպէս նաեւ ընթացիկ տարուոյս, այնպիսի աստիճան մը որ 1882 տարուոյ հաշիւներուն փակման ժամանակն՝ այսինքն 1883 Ապրիլին պիտի կրնայ հակցուիլ. Եգիպտոսի մէջ եղմտական տարուոյ հաշուոց բովանդակումն և փակումն միշտ 4 ամսոյ վերջը կատարել սովորութիւն լինելով։

Վերջին Հոկտեմբերի մէջ 1882 տարուոյ համար կառավարութեան ըրած նախատեսութեանց համեմատ, զոր վերն պատկերացուցինք, կը տեսնուի որ բնաւ աւելորդ չը կայ, որով 1883ի արտասովոր Պիւճէ կազմելու հնար ըլլայ։ Ուստի 1883ի Պիւճէն պատրաստելու ժամանակ՝ կառավարութիւնը պարտաւորեցաւ ի հաշիւ առնուլ մի քանի ծախք որ կանոնաւոր ժամանակներ՝ արտասովոր Պիւճէի կ'անցնէին։ Այս գումարներն են հետեւեալներն.

	Լ. Ե.
Սուտան	100,000
Հանրօգուտ շինութիւնք	97,500

Աւսի կը բացատրէ թէ ի՞նչ պատճառաւ՝ անխուսելի արտասովոր ծախուց նախատեսութեամբ՝ 1883 տարուոյ մտից արդիւնքն՝ հաշուեալ են նախորդ երկու տարիներուն դանձեալ արդեանց համեմատ փոխանակ, ինչպէս սովորութիւն է, հետեւելու Պարտուց և Հաշուոց Յարդարման Յանձնախմբի գեհատութեանց։

Այն փոքրիկ աւելորդը որ պիտի կարենայ թերեւս ձեռք բերուիլ 1883 տարուոյ վերջը՝ 1884ին արտասովոր Պիւճէին կազմութեան ծառայելու համար հաւանականաբար պիտի գործածուի Ցանդի պակասորդն լրացուցանելու, որ առնուազն 150,000 լիրա կը հաշուի ի կարծ։ Ուրեմն 1884ի սովորական Պիւճէն, ինչպէս իւր նախորդիները, արտասովոր ծախքեր պիտի ծանրաբեռնի. և որպէս զի հնար ըլլայ ասոնց դէմ դնել, երկրական սովորական ծախքերն ամենասեղմեալ սահմանաց մէջ պէտք է ամփոփուին։

Ուրեմն, Եգիպտական արդի երկրագործական վիճակն սա՛պէս կրնայ համառօտիլ.

1883ի համար Պիւճէ մը պատրաստուած է սոյն տարուոյ բոլոր պիտոյից բաւելու տրամադրութեամբ. բայց ի հաշիւ առնուած չէ ոչ գրաւման բանակի ծախքը, և ոչ Աղեքսանդրիոյ փոխարինութեանց վճարման համար հարկ եղած փոխառութեան տոկոսքն։ Սոյն երկու կէտերուն վրայ զանազան առաջարկութիւնք ներկայացած են կառավարութեան, և եթէ ընդունուին՝ ակնունելի է թէ 1884ին վիճակը՝ Եգիպտական երկրագործք յաջողին վերադառնալ իրենց կանոնաւոր վիճակը։ (Շարունակ.)

ԱՇԼ. ԵՒ ԱՇԼ. ԼՈՒՐԵՐ

Տրապիզոնէն օգոստոս 6 թուով հետեւեալը կը գրեն առ խթէրն Էջմրիա.

«Հեռագիրը վերջին օրերս կը ծանուցանէր մեզ թէ Օրտուի յունական ամբողջապէս հրոյ ճարակ եղած էր։ Այս դէպքին վրայ ձեզ գրելէ առաջ՝ ուզած էի ստոյգ տեղեկութիւններ առնուլ և հիմա կ'իմանամ թէ 370 խանութ այրած են, և թէ հրոյ ճարակ եղած կամ կորսուած վաճառք գրեթէ 47,000 ոսկւոյ դումար մը կը ներկայացնեն։ Կը կարծուի թէ այս վաճառաց հոգիւ մէկ չորրորդն այրած են, և թէ երեք չորրորդն աւար առնուած են։ Կ'ըսուի թէ այս հրդեհ՝ հրձիգներու մէկ չահատակութիւնն է։ Բազմաթիւ վրացի գաղթականներ զետեղուած են այդ կողմերն և չրջակայ բովանդակ գաւառին մէջ հասարակաց ապահովութիւնը ժամանակի մ'ի վեր յոյժ թերի է։ Ընդհանուր տպաւորութիւնը սա է թէ այդ պատանելոց գլուխն Ալի փաշա իւր բնակութիւնն Օրտուի մէջ հաստատած լինելով, գաղտնապէս կը քաջալերէ ամեն տեսակ անկանոնութիւններն և անոնցմէ յառաջեկած չահերուն կը մասնակցի Ալի բարեկամութիւն, զոր կը գտնէ կառավարական ակմբոց մէջ, կարող կ'ընէ զայն՝ ամեն տեսակ չարիք իրեն տարտուհաս, եթէ այդ է իւր տրամադրութիւն։ Կ'իմանամ թէ Զարշամպայի մօտ հայ քանանայ մը լեռը տարուեր է աւազակներէն, որք այժմ 100 Օսմ. ոսկի վրկանք կը պահանջեն»։

—

Թուրքերէն լրագիրք հետեւեալ պաշտօնական ազդը կը հրատարակեն.

«Հպատակափոխութիւնն ինչ ինչ պայմաններու և ձեւակերպութեանց ենթարկուած է թէ և, սակայն կառավարական պաշտօնատունք և գաւառաց կուսակալք յաճախ օտարազգի կը համարին ամեն անոնք որ զինքեանս օտարազգի կ'ներկայեն, ինչպէս նաեւ անոնք որ զինքեանս պաշտպանել կ'ուզեն, և իրաց այս վիճակ ծանր զեղծմանց առիթ եղած է։ Առ այս գարման տանելու համար հետեւեալ տնօրէնութիւնն եղած է։ Օտարազգւոյ մը անուանուած ամեն խնդիր նկատողութեան առնելէ առաջ, կառավարական պաշտօնատունք և կուսակալք նախ պարտին արտաքին գործոց նախարարութեան դիմել, որ խնդրարկուին բուն հպատակութիւնը պիտի ծանուցանէ իրենց։ Այս կարեւոր տեղեկութիւնն առնելէ յետոյ ըստ օրինի անոնց գործերը պիտի տեսնեն։ Իսկ անոնք, որք ըստ ինքեան Օսմ. հպատակ լինելով գեսպանատան կամ հիւպատոսարանի մը միջոցաւ խնդրագիր կը ներկայեն պիտի մերժուին, մինչեւ որ ուղղակի Օսմ. իշխանութեանց դիմեն։ Այս տնօրէնութեան գործադրումն ապահովելու համար՝ որոշուած է որ իրենց հպատակութիւնն օրինաւորապէս փոխող անձանց տրուելիք վկայագրերն այսուհետեւ մարդասիրի կեդրոնական դրասենեկին պիտի յանձնուին և ներքին գործոց նախարարութեան պաշտօնական ներքը կրեն։ Օսմ. ազգայնութեան վերաբերեալ օրինաց համեմատ, ամեն անոնք որ Թուրքիա կը բնակին, Օսմանեան հպատակ կը համարուին իսկ անոնք որ իրենք զիմարուին։ Ամեն օտարազգի կ'անուանեն պարտեալ սահմանաց մէջ պէտք է ամփոփուին։

Ուրեմն, Եգիպտական արդի երկրագործական վիճակն սա՛պէս կրնայ համառօտիլ.

1883ի համար Պիւճէ մը պատրաստուած է սոյն տարուոյ բոլոր պիտոյից բաւելու տրամադրութեամբ. բայց ի հաշիւ առնուած չէ ոչ գրաւման բանակի ծախքը, և ոչ Աղեքսանդրիոյ փոխարինութեանց վճարման համար հարկ եղած փոխառութեան տոկոսքն։ Սոյն երկու կէտերուն վրայ զանազան առաջարկութիւնք ներկայացած են կառավարութեան, և եթէ ընդունուին՝ ակնունելի է թէ 1884ին վիճակը՝ Եգիպտական երկրագործք յաջողին վերադառնալ իրենց կանոնաւոր վիճակը։ (Շարունակ.)

ԱՇԼ. ԵՒ ԱՇԼ. ԼՈՒՐԵՐ

Տրապիզոնէն օգոստոս 6 թուով հետեւեալը կը գրեն առ խթէրն Էջմրիա.

«Հեռագիրը վերջին օրերս կը ծանուցանէր մեզ թէ Օրտուի յունական ամբողջապէս հրոյ ճարակ եղած էր։ Այս դէպքին վրայ ձեզ գրելէ առաջ՝ ուզած էի ստոյգ տեղեկութիւններ առնուլ և հիմա կ'իմանամ թէ 370 խանութ այրած են, և թէ հրոյ ճարակ եղած կամ կորսուած վաճառք գրեթէ 47,000 ոսկւոյ դումար մը կը ներկայացնեն։ Կը կարծուի թէ այս վաճառաց հոգիւ մէկ չորրորդն այրած են, և թէ երեք չորրորդն աւար առնուած են։ Կ'ըսուի թէ այս հրդեհ՝ հրձիգներու մէկ չահատակութիւնն է։ Բազմաթիւ վրացի գաղթականներ զետեղուած են այդ կողմերն և չրջակայ բովանդակ գաւառին մէջ հասարակաց ապահովութիւնը ժամանակի մ'ի վեր յոյժ թերի է։ Ընդհանուր տպաւորութիւնը սա է թէ այդ պատանելոց գլուխն Ալի փաշա իւր բնակութիւնն Օրտուի մէջ հաստատած լինելով, գաղտնապէս կը քաջալերէ ամեն տեսակ անկանոնութիւններն և անոնցմէ յառաջեկած չահերուն կը մասնակցի Ալի բարեկամութիւն, զոր կը գտնէ կառավարական ակմբոց մէջ, կարող կ'ընէ զայն՝ ամեն տեսակ չարիք իրեն տարտուհաս, եթէ այդ է իւր տրամադրութիւն։ Կ'իմանամ թէ Զարշամպայի մօտ հայ քանանայ մը լեռը տարուեր է աւազակներէն, որք այժմ 100 Օսմ. ոսկի վրկանք կը պահանջեն»։

—

Թուրքերէն լրագիրք հետեւեալ պաշտօնական ազդը կը հրատարակեն.

«Հպատակափոխութիւնն ինչ ինչ պայմաններու և ձեւակերպութեանց ենթարկուած է թէ և, սակայն կառավարական պաշտօնատունք և գաւառաց կուսակալք յաճախ օտարազգի կը համարին ամեն անոնք որ զինքեանս օտարազգի կ'ներկայեն, ինչպէս նաեւ անոնք որ զինքեանս պաշտպանել կ'ուզեն, և իրաց այս վիճակ ծանր զեղծմանց առիթ եղած է։ Առ այս գարման տանելու համար հետեւեալ տնօրէնութիւնն եղած է։ Օտարազգւոյ մը անուանուած ամեն խնդիր նկատողութեան առնելէ առաջ, կառավարական պաշտօնատունք և կուսակալք նախ պարտին արտաքին գործոց նախարարութեան դիմել, որ խնդրարկուին բուն հպատակութիւնը պիտի ծանուցանէ իրենց։ Այս կարեւոր տեղեկութիւնն առնելէ յետոյ ըստ օրինի անոնց գործերը պիտի տեսնեն։ Իսկ անոնք, որք ըստ ինքեան Օսմ. հպատակ լինելով գեսպանատան կամ հիւպատոսարանի մը միջոցաւ խնդրագիր կը ներկայեն պիտի մերժուին, մինչեւ որ ուղղակի Օսմ. իշխանութեանց դիմեն։ Այս տնօրէնութեան գործադրումն ապահովելու համար՝ որոշուած է որ իրենց հպատակութիւնն օրինաւորապէս փոխող անձանց տրուելիք վկայագրերն այսուհետեւ մարդասիրի կեդրոնական դրասենեկին պիտի յանձնուին և ներքին գործոց նախարարութեան պաշտօնական ներքը կրեն։ Օսմ. ազգայնութեան վերաբերեալ օրինաց համեմատ, ամեն անոնք որ Թուրքիա կը բնակին, Օսմանեան հպատակ կը համարուին իսկ անոնք որ իրենք զիմարուին։ Ամեն օտարազգի կ'անուանեն պարտեալ

տին ապացուցանել ըստ օրինի, և ցորչափ չկրնան ապացուցանել, Օսմ. հպատակ պիտի համարուին։ Արդ հպատակ պիտի համարուին՝ անոնք որ օտարազգի լինելով ըստ օրինի վկայական չունին, պարտին իրենց օտարազգի լինելն ապացուցանող վկայական առնուլ, ապացանող վկայական առնուլ, ապա թէ ոչ օտար պաշտպանութեան ա-մէն պահանջում պիտի մերժուի և անոնց հետ՝ իբրեւ Օսմ. հպատակ պիտի վարուուի։ Այս անօրէնութիւնք եպարքոսական հրամանագրով մը ծանուցուած են կուսակալաց և մարդահամարի կեդրոնական վարչութեան։»

——

Պերլինի թակալաթ լրագիրը կը ծանուցանէ թէ յունվար 1էն մինչեւ յունիս ամսոյ վերջն, այն է վեց ամսոյ մէջ Գերմանիոյն լեղուաւ հրատարակեալ նոր գրոց թիւն 7,058ի կը հասնի, որոց մէջ կը գտնուին 167 աշխարհագրական քարտէզք։ Հետեւապէս օրը միջին հաշուով 47 երկասիրութիւն հրատարակուած են։ Ցիշեալ 7,058 գիրքերն՝ իրենց պարունակութեան կողմէ՝ այսպէս կը բաժնուին. մանկավարժութիւն՝ 1,000, աստուածաբանութիւն՝ 780, իրաւագիտութիւն՝ 600, վիպասանութիւն՝ 219, բժշկութիւն՝ 433, վաճառականութիւն և ճարտարութիւն՝ 408, բնական գիտութիւնք՝ 386, պատմութիւն՝ 353, գեղարուեստք և երաժշտութիւն՝ 331, դասական գրականք և արեւելեան լեզուք՝ 274, երկրագործութիւն՝ 247, ճարտարապետութիւն, հանքաբանութիւն և մեքենագիտութիւն՝ 237, արդի լեզուք՝ 224, զինուորական գիտութիւնք՝ 173, աշխարհագրութիւն՝ 167, ուսողութիւն և ասղագիտութիւն՝ 76, փիլիսոփայութիւն՝ 74, անտառաբանութիւն՝ 71, ազատ որմնաշինութիւն (ֆրան-մասոնքրի) 21։ Մանկավարժութիւնն ամենը կը գերազանցէ. եւեւէն կուգայ աստուածաբանութիւն. իսկ ազատ որմնաշինութիւնը ցանկը կը վերջացնէ։ Մատենական ընկերութեան անդամոց թուոյն հետ բաղդատմամբ տկար թուով մը։

——

Վիէննայի գիտական Գիւղին ամեայ հանդէսը 1884ին Աւստրոյ-Հունգարիոյ մէջ կատարուած մարդահամարը հրատարակած է, յորմէ կը տեսնուի Աւստրիոյ բնակչաց թիւն է 22,144,244 և Հունգարիոյ բնակչաց թիւն է 15 642,002. գումար 37,786,246։

Աւստրիոյ և Հունգարիոյ ժողովուրդք՝ ազգայնութեանց կողմէ այսպէս կը բաժնուին. Գերմանացիք 10,000,000, Մաճառք 6,191,000, Չեխք, Մորավացիք և Սլովոք 7,055,000, Լեհացիք 3,290,000, Ռիւթէնք 3,180,000, Սլավոնք 1,220,000, Սերպոյ-Խռուաթք 4,176,000, Ռումէնք 2,318,000, Իտալացիք 680,000։

Սիսլէթանիոյ մէջ (300,253 քառակուսի հազարամէթր) մէն մի քառակուսի հազարամէթրի համար 74 բնակիչ և Թրանսլէթանիոյ մէջ (324,016 քառ. հազարամէթր) մէն մի քառ. հազարամէթրի համար 48 բնակիչ կը հաշուին։

Կրօնի կողմէ Աւստրիական միապետութեան բնակիչք այսպէս կը բաժնուին. 29,753,163 կաթոլիկ (Ռումէն, Ցոյն, Հայ). 3,450,000 Օրթոտոքս Ցոյն, 1,450,000 Բողոքական Աւկսպուրկի դաւանութենէ, 2,130,000 Բողոքական Հելուետիական դաւանութենէ և 1,640,000 Հրեայ։

——

Ալէքսանդրիայէն կը հեռագրեն Աժանս Բիւրէրի թէ Հապէշաստանի Յովհաննէս թագաւորը՝ Վիկթորիա թագուհւոյն և Սըր Է. Մալէթի մէկ մէկ նամակ ուղղելով՝ յայտներ է թէ Եգիպտոսի մէջ անգլիական զօրաց ներկայութիւնն մեծ դժուարութիւն կը պատճառէ իրեն, ուրովհետեւ մի կողմէ Անգլիոյ և Եգիպտոսի միջեւ և միւս կողմէ Հապէշաստանի թագաւորութեան և Եգիպտոսի միջեւ բարեկամական յարաբերութեանց պահպանման կը նպաստէ։

ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ

Ի ՀԱՅԱԲՆԱԿ ԳԱՒԱՌՍ

—=—

Երգնկայէն կը գրեն մեզ Յուլիս 24 թուով.

Ամոյս 1ին ըստ սովորականին սկսաւ Ընկերական վարժարանի միամեայ հարցաքննութիւնն և տեւեց մինչեւ 12։ Քննուած առարկայք էին Հայերէն, Թուրքերէն և Ֆրանսերէն լեզուք, Սրբ. և Ազգ. պատմութիւնք, Բնագիտութիւն, Մարդակազմութիւն, Թուագիտութիւն, Աշխարհագրութիւն, Գծագրութիւն, Զայնագրութիւն են։ Բաւական ժողովուրդ լուր օրերն իսկ խուռն բազմութիւն կիւրակէ օրերը ներկայ կը գտնուէին քննութեանց՝ յուսալիր և համակրալիր ցոյցերով, որոց արժանապէս կը համապատասխանէին աշակերտաց ամէն առաքանէին աշակերտաց մէջ անցուցած յաջողակ քննութիւնքն, որք կը կատարուէին տեղացի և օտար քաղաքացի անաչառ քննիչներու միջոցաւ։

Երիզացին յոյժ գոհ եղաւ տեսնելով թէ Ընկերական վարժարանը արդեամբք կը պատասխանէ այն համբաւին և դրից, զոր ըստացած է իրաւամբ, և պաշտօնէութիւնք կը ջանան այն մեծ եռանդեամբ և աշխուժիւ, որք օրինակելի կրնան լինել. նոյնպէս քննիչներն յոյժ գոհ մեկնեցան աշակերտաց յառաջադէմ վիճակը տեսնելով և ասոնցմէ մին՝ բնիկ Ակնեցի և Յունթաղ ուսում առած Սմբատ Էֆ. Գաբրիէլեան, որ գովելի հետաքրքրութեամբ մը վարժարանին մէջ աւանդեալ գլխաւոր առարկաները քննած էր, հարցաքննութեանց 10րդ օրը, կիւրակէ, ատենախօսութեամբ մը յայտնեց հրապարակաւ իր անկեղծ գոհունակութիւնը, դրուատեց վարժարանին յառաջադէմ վիճակն և Պատ. Հիմնադրութեան և ուսուցչական մարմնոյն անխոնջ և անձնուէր ջանքերն և յանձնարարեց միանդամայն ժողովրդեան՝ որ չատ ցընէ իւր օժանդակութիւնն և աւելի բարձրացնէ վարժարանին դիրքը։

Քննութենէ վերջ յուլիս 17ին շքեղ կերպով կատարուեցաւ մըրցանակաբաշխի հանդէսն ի Ս. Փըրկիչ եկեղեցւոյ ընդ նախագահութեամբ Առաջ. փոխանորդ Տ. Հօր։ Ներկայ էին դասք քահանայից և խուռն բազմութիւն մը արանց ինչպէս նաեւ շատ մը կանանց՝ որ ի վերնատան Դաշնաժուրի (Բէռռ.) վրայ դեղեցիկ երգով մը հանդէսն սկսաւ, և վարժարանին Ցեսուչ Ս. Ամատեան էֆ. կարդաց մի տեղեկագիր, յորում դպրոցին միամեայ ընթացքը, փոփոխութիւնքն և ուսումնական վիճակը կը նկարագրէր։ Շրջանաւարտ աշակերտք հետզհետէ ճառեր արտասանեցին Մարկաղմութեան, Բնագիտութեան, Առողջաբանութեան են. Նիւթերու վրայ. մի ճառ ֆրանսերէն լեզուաւ հանդիսին նըպատակին վրայով, մի ճառ թուրքերէն լեզուաւ բարեխնամ կայսեր Սուլթան Համիտ Խանի առ հպատակս ցուցած հայրական խնամոց մասին և անկեղծ բարեմաղթութիւնք իւր կենաց երկարութեան համար. նոյնպէս մի երախտագիտական ճառ ուղղեալ առ Հիմնադրութիւնն, առ ուսուցիչս և առ ծնողս, որք բարոյական և նիւթական բարեօք լցուցած էին զիրենք։ Այս ամէն ճառախօսութիւնք կ'ընդհատուէին ազգային զգոյարիկ երգերով, զորս աշակերտք կը նուագէին դաշնամուրի վրայ և մրցանակներու կանոնաւոր բաշխմամբ, զորս հանդիսականք զուարթ դիմօք կը յանձնէին աշակերտաց։ Ի վերջոյ բեմ ելաւ Հիմնադիր խորհրդոյ Ատենապետ Յ. Շաւարշ էֆ. և վարժարանին նիւթական վիճակին վրայ հաղորդեաց բացատրութիւն մը տուաւ, յաջորդ տարին 8րդ դասարանի մը աւելնալը յայտարարեց, աշակերտաց մի քանի ճիւղերու մէջ լաւ եւս զարգանալու համար այդ միջոցին պէտքը նկատել տալով. չնորհակալութիւն մատոյց ամէն անոնց՝ որք նիւթապէս և բարոյապէս օգնած էին վարժարանին յառաջդիմութեան, և վերջապէս ցաւակցութիւն յայտնեց իւր ընկերներէն միոյն, Փիլիպոս տպա Պոյաճեանի մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցած էր յուլիս 8ին և որոյ ի յիշատակ արդէն սեւ շղարշով պատեալ և հանգուցեալին անունն ու մահուան թուականը և քանի մը սգաւոր տողեր պարունակող մի շրջանակ ի տես ժողովրդեան դրուած էր սկիզբէն։

Հանդիսականներէն երկու Պատանձինք, Տօքթ. Սմբատ էֆ. Գարրիէլեան, որ թէև բողոքական այլ աղատամիտ և ազգասէր երիտասարդ մ'է, և Միսսիոնալ ընկերութեանց, Տաւրոսի վարժարանաց տեսուչ Մարկոս էֆ. Նալթանեան, որ պայծառ գառնալով յիշելիս կը գըտնուէր նոյն օր, փափաք յայտնեցին քանի մը խօսք ընել։ Ուստի և առաջինը «Գիտութիւնը զմարդ մեծ կ'ընէ», երկրորդը «Հայաստանի բարելաւութիւնը ի Հայաստան բնակող հայերէն յառաջ կուգայ» նիւթերուն վրայ ատենախօսեցին գեղեցիկ կերպով և մին իւր պերճախօս լեզուաւ իսկ միւսը սըրտայոյզ և իմաստալից բանիւք բացատրեցին իրենց գաղափարները, որոց անշուշտ երկար ծափահարութեամբք պիտի ընդունէին եթէ յեկեղեցւոյ չլիներ հանդէսն։

Հիմնադիր խորհրդոյ անդամ հանգուցեալ փիլիպոս աղա Պոյաճեանի համար կատարուած հոգեհանգստեան աղօթք մը եւք հանդէսը վերջացաւ և ժողովուրդն մեկնեցաւ գոհ սրտիւ և լի մեծ յուսով, զոր կուտայ Հայաստանի մէջ թերեւս մեկ հատիկ այս բարեկարգ վարժարանն։

Ընկերական վարժարանը 11 շրջանաւարտ աշակերտ կը յանձնէր այս տարի Երիզացւոյն, կենդանի փաստեր իւր բարեկարգութեան և իրական փառքեր անձնուէր պաշտօնէութեան։

ԱՆԶՆԱՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱԶԵՐՍ.

Աչագուրկ կեղուրեան թադէոս պատուելին հետեւեալ գրութիւնն յանձնած է մեզ հրատարակելու խնդրանօք։ Ընթերցողաց ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք սորա պարունակութեան վրայ.

Փա՛ռք Երկնից, վիշտք իմ կենաց տարերքն եղած են միշտ. իմ կարճատեւ կենաց աւուրց ամենամեծ մասը մթութեան եւ արտասուաց մէջ անցաւ, մինչդեռ ուրախութեան օրերս մատի վրայ կը համրուին։ Իբրու թէ բաւական չլինէր արեւը չտեսած նորա կենարար լոյսէն զրկուիլս, նոյն իսկ Հայրենեաց մէջ՝ հայրենակիցներէս ոմանց մինչեւ անխղճութեան հասնող անտարբերութեան եւ արհամարհութեան երեսէն կրած անհարիւն տադնապներս, եւ արտաքոյ կարգի փորձութեամբ մը երկու տարիներ ընդ ծով եւ ընդ ցամաք թափառայած կենաք չարաչար տառապելս, եւ ահա երեք տարի կը լինի, յորմէ հետէ սա ազգային լուսաւորութեան կեդրոնին մէջ անուտգութեան անդունդին վրայ, ընդ մէջ մահու եւ կենաց ծփելով չարաչար կը տագնապիմ անգործութեամբ. եւ սակայն, ազնիւ ընթերցող, ինչպէս դու երբ՝ երկոտ ալ ալ ի՛ընէին անտարակոյս ես, նոյնպէս եւ ես իմ պատուով, իմ վատակով ապրելու համար երեք միջոցներ ունենալուս անտարակոյս եմ, զոր այսօր եւ քեզ թուանշաններով պիտի հաստատեմ։

Ա-ՈՒՆ. Թէեւ կուրութեանս պատճառաւ անկարող համարուիմ, սակայն ի լուր աշխարհի, գրական ասպարէզին մէջ, ուսումնականաց, վարժապետութիւնն իրենց մասնագիտութիւն ընող անձանց առջին կը պնդեմ, թէ կարող եմ ամենայն օգտիւ դասախօսել Հայկարանութեան, Կրօնի, Բարոյականի, Ազգային պատմութեան եւ Գրագիտութեան մէջ։ Եւ իմ հակառակորդաց առարկութիւնները խորապէս ուսումնասիրած լինելով, կենդանի է Տէր, անմխիթարելի ապացուցիչք լոկ սին եւ օդային ենթադրութիւններ դնայ զանոնք. ապա թէ ոչ ազգային մանկըտարոյն վնասով իմ անձնական շահս գնելու չէի կրնար ամենեւին հաճիլ. եւ հազար դահեկանի ամսաթոշակաւ մը ապրելէն անդամ լաւագոյն կը համարէի ընտանեօք հանդերձ սովամահ լինելը. վասն որոյ յանուն մարդկութեան, յանուն խղճի, յանուն ճշմարտութեան կը թախանձեմ ամէն կարող անձերն, ամէն անաչառ ուսումնականներն, որոնք ուր եւ լինին, որպէս զի համարձակ անաչառութեամբ հրապարակաւ լրագրաց միջոցաւ յառաջ բերեն բոլոր լինձ դէմ ընել կարելի եղած առարկութիւններն, եւ որպէս թէ իմ կուրութեանս վրայ զթալ մը ցուցնելով, չնայեն զայն. յառաջ բերելէ. զի ես ներկայ նիւթոյս մէջ լուսաւորի մը չափ ինքզինքս պաշտպանելու կարող կը զգամ. եւ այսպիսի խնայութիւն մը ոչ թէ գութ, այլ անզգութիւն եւ ազգատեցութիւն կը համարիմ. անգթութիւն՝ վասն զի ես այնպէս կը կարծեմ թէ պիտի կրնամ ամենէն զօրաւորներուն իսկ առարկութիւններն ընդ օդս ցնդել հրապարակաւ, որով եւ խնդրած պաշտօնս գտնելով ազատիլ ընտանեօք հանդերձ սա մահաբեր անգործութենէն. եւ ազգատեցութիւն՝ քանզի ինչպէս իրենք կը կարծեն, կրնար ըլալ որ ես չկարենայի լիով հերքել այն առարկութիւններն, եթէ յառաջ բերէին, եւ այսու հրապարակաւ իմ իրաւունքս կը կորուսանէի, որով եւ ազգային մանկըտին բոլորովին ազատ կը լինէր իմ վարժապետութենէս կրելիք յետադիմութենէն. մինչդեռ եթէ զանոնք յառաջ չբերին, թերեւս պիտի գտնուի կամ հոս թաղ մը, կամ դուրսերը գաւառ մը, որ իմ թախանձանքէս կամ այս գրութենէս չարժեալ՝ զիս դասատուութեան պաշտման մէջ ընդունի. եւ այսու այդ առարկութիւններն լինձ ընելն արժան չդատողք գէթ անուղղակի կերպով իրենք պիտի լինին պատճառ նոյն թաղին կամ մանկտոյն լինձմով կրելիք յետադիմութեան։ Այո՛, թող հաճին խղճիս յառաջ բերել լինձ դէմ յառաջ բերելի բոլոր առարկութիւններն, եւ ամէն մարդ յայտնի պիտի տեսնէ թէ իմ նոյն առարկութեանց դէմ դնելիք իրական փաստից առջեւ պիտի ցրին այն ամէնքը, արեգական ճառագայթից տակ չքացող ձեան ըստուար կոյտի մը պէս։ Եւ եթէ այդպիսի խօսքեր գրել ժամավաճառութիւն կը համարուի, չնորհ ընէ ազգս երեք հոգիէ բաղկացեալ ընտանիքի մը կեանքը նոցա գլխոյն վաստակովք ապրեցընելոյ համար, երկու ամիս ձրի դասախօսութեան առնու զիս Պոլսոյ դպրոցներէն միոյն մէջ, եւ ճամբու ծախքն եւեթի վճարէ, եթէ նաւով կամ չոգեկառքով երթալիք տեղ մ'ըլլայ այն։

Բայց մինչեւ որ լինձ դէմ դրուելիք առարկութիւնները գրուին, մինչեւ որ խնդրած փորձս կատարուի, որպէս զի սին անձնապարծութեան չառաջնորդեր չթուին վերն լինձ դէմ լինելիք առարկութեանց նկատմամբ ըսածներս, կը փափաքիմ ես անձամբ մի առ մի յառաջ բերել նոյն առարկութիւններն եւ ճշմարտութեանց փաստերուն դէմ յանդգնման կացուցանել։ Ցեսնենք իրականութեան առջին կրնա՞ն տակայ լոկ ենթադրութիւնք։

Պիտի առարկուի. 1. Այքը չտեսնալով տղայոց ըրած անվայել շարժումները չկրնար նշմարել.

Կը հարցնեմ. ուստի՞ յառաջ կըգան այդ անվայել շարժումնք. ո՞չ ապաքէն նոցա զիս արհամարհելէն։ Այլ եթէ դպրոց մը մտնելուս առաջին օրը իմաստութեան եւ կատարելութեան անարատ համարումն ունեցող անձ մը, կամ դպրոցին հոգաբարձութիւնը միանգամ եւեթ խղճի մտօք եւ պէտք եղած բարեմասնութեամբքս ներկայացնէ զիս դասատու մանկանց, ի փորձոյ գլուխս թէ մի կամ եռ առաւելն երկու ամիս բաւական պիտի լինի հաստատելոյ նոյն անձին կամ հոգաբարձութեան լինձ նըկատմամբ ըրած խօսքն եւ մանկանց մատաղ սրտին մէջ անջինջ տպաւորելոյ սա անխաբ համոզումը, թէ բաւական գիտեմ այն բանը զոր իրենց սորվեցնելոյ կարգեալ եմ, թէ հոգւոյս պէս կը սիրեմ զիրենք, եւ թէ կը փափաքիմ խիստ քիչ ժամանակի մէջ սովրեցնել իրենց պէտք եղածը։ Ձեզ կը հարցնեմ, իմ համեստ հմտութեան նըկատմամբ ունեցած համոզումին՝ նոյն արհամարհութիւնը մեծարանաց չը՞փոխեր. ցուցած անկեղծիկ սէրս նոցա մատաղ սրտին մէջ սէր չը՞ծնանիր. զանոնք ուսման մէջ զարգացնելոյ տարապայման փափաքս տեսնելով, ակնածու հնազանդութեան պարտք մը չե՞ն զգար. եւ կրնա՞ն այնուհետեւ արհամարհել զայն, զոր կը մեծարեն, զոր կը սիրեն, եւ որում ակնածութեամբ կը հնազանդին։ Եւ եթէ առջի օրեր այդպիսի շարժումներ ալ ընեն, միթէ նոցա այդ շարժունք կրնա՞ն վիրաւորել կոյր մը ամենասուր զգայութենէն. զգայութիւն մը, որուն նրբութեան աստիճանը կոյր մ'եւեթ կարող է զգալ. եւ բնութեան ուշադիր իմաստասէր մ'եւեթ կրնայ նշմարել։

Պիտի առարկուի. 2. Դասերն մանաւանդ հրահանգները կամ չարագրածները (գրչագրեալ) թէ՝ դասատուէն եւ թէ աշակերտէն գրով կը ներկայացուին. կոյր մը ո՛չ գիր կրնայ գրել. եւ ո՛չ կրնայ կարդալ. ապա ուրեմն եւ չէ կարող դասատու լինել։

Ես գրոյ դասատու չեմ, ուստի եւ գիր գրելու պէտք չունիմ. բաւական է որ տղայոց իրերան ըսեմ ինչ որ պիտի գրեն, երբ նոցա մին գրերուն, կէտերուն եւ առոգանութեան նշաններուն անունները տալով գրէ, վստահեմ թէ անսխալ գրութիւն մ'ըրած պիտի լինի, եւ անուշադիրքն իսկ եթէ գտնուին, անոր նայելով կրնան իրենց սխալը սրբագրել։ Իսկ աշակերտաց շարագրածները կարդալու պէտքը կըրնամ լեցնել, նոյն իսկ գրողին հարցընելով թէ այս ինչ բառը նմանաձայն տառից որո՞վ է գրած. նոյնպէս եւ կէտերն եւ առոգանութեան նշաններն ես յիշել տալով կարդալու ատեն։

ԹԵՐԹՈՆ ՄԱՍԻՍԻ

(49)

ԱԼՊԷՐ ՏԷԼԲԻ

—o—

ՄԱՐՔԻԶՈՒՀԻՆ

—=—

11

գործերուն։ Տարփուհիէն խաբուած դպրոցականի պէս փողոցներուն մէջ երկար թափառելէ յետոյ, այժմ Արտեմիսի ետեւէն կը վազէր առանց դիտնալու թէ ինչո՞ւ, առանց կանխակալ խորհրդոյ։ Անոր օթեակը պիտի երթա՞ր։ Ո՛չ անշուշտ. ուրեմն ի՞նչ օգուտ ունէր այսպէս անոր ետեւէն իյնալ։ Ուրեմն հեռիէն տեսնելով գո՞հ պիտի լինէր։

Հոգեբանական աշխատութիւն մը կը կատարուէր այս սկեպտիկեանին ուղեղին մէջ։ Իւր հին սէրը Յերմ գոլորշիներու պէս կը վերադառնար կուգար... սէրն, ինչպէս որ ինք կը հասկնար։ ԶԱրտեմիս սիրեր էր, վասն զի ցանկացեր էր անոր. ցանկութիւնն անցնելուն պէս՝ դադրած էր սիրելէ։ Եւ յոգուրդը չէր որ կ'սպանէր իւր ցանկութիւնը. ոչ. այլ այն գաղափարը թէ ինք միայն կը ճաշակէր համբոյրներուն արբեցութիւնը։ Այժմ իւր ցանկութիւնը վերսին կը ծնէր, առանց հասկնալու այս ուղեղային չրջման նոզկալիութիւնը։ Այս տեսակ բնութիւնք իրենց զգայական կրից ազդեցութիւնը կը կրեն առանց երբէք խորհրդածելու։

Ֆապիէն երաժշտաց թիկնաթոռներուն տանող նրբանցքին ստուերին մէջ կէս պահուրտած, օթեակները կը դիտէր ուշադրութեամբ։ Ցանկարծ ցնցուեցաւ իւր փնտռածը տեսնելով։ Արտեմիս հոն էր, յառաջակողմը, Թէմմայի հետ։ Ամեն մարդ դիտակներն այն օթեակին վրայ ուղղած՝ փոքրիկ արաբուհին կը դիտէին։ Առաջին անգամ էր որ այսպէս հրապարակաւ կ'երեւէր, և իւր տարօրինակ դեղեցկութիւնն հաւնողներ կը գտնէր։ Իսկ մարքիզուհւոյն հիասքանչ գոյնը՝ Թէմմայի թխորակ դէմքին քով՝ ետելի պայծառ կը փայլէր, նման այն կնոջական գլուխներուն, զորս Ռամպրանտ կը նկարէր սեւ կտաւի վրայ։ Երկու կանանց ետեւը Պ. Մորէր և Մաքսիմիլիէն ոտքի վրայ կեցած էին օթեակին մէջ տեղը։

Ֆապիէն մարքիզուհին կը դիտէր։ Երբէք այնչափ գեղեցիկ երեւցած չէր իրեն։ Աչօքը կը լափէր զայն՝ դիտելով անոր ճապուկ հասակին ծածանումներն, և ուսերուն մարգարտափայլ սպիտակութիւնը։ Ցանկարծ Արտեմիս ետին դարձաւ Մաքսիմիլիէնի հետ խօսելու համար, և այն ժամանակ միայն Պ. Թանտրէ նչմարեց երիտասարդը։ Նախանձով և բարկութեամբ լի շարժում մ'ըրաւ, և դուրս ելնել ուզեց, այնպէս թուելով իրեն թէ ծաղրական դեր մը կը խաղար ինքն, ամուսին, մինչդեռ իւր կինն օթեակին մէջ հանդարտ կը խօսակցէր սիրած մարդուն հետ։ Յետոյ իւր գրգռուեալ կիրքը զինք բռնեց։ Մեկնելու քաջութիւն չունեցաւ։

Երբոր վարագոյրն ինկաւ Ֆաուստ վերջին արարուածին վրայ, Ֆապիէն վուժաց դուրս ելաւ, վախնալով որ՝ ամեն կողմէ հարցումներ պիտի լինէին իրեն։ Բայց դարձեալ չկրցաւ ազատիլ «Օ՜, վերադարձե՞ր էք, բարեկամ» և «ձեր կինն յոյժ գեղեցիկ էր այս իրիկուն» ըսողներէ։ Իւր ընկերական մարդու բոլոր ճարտարութիւնն հարկ եղաւ ինքզինք զսպելու և այս գովեստներուն մէկ մէկ չոր խօսքով պատասխանելու համար։

Երբոր թատրոնէն դուրս ելաւ, կառքը ճանրեց և սկսաւ արագապէս քալել։ Ստուգիւ չպիտի կրնար աւելի երկար ժամանակ հանդուրժել այս վիճակին։ Արտեմիս իւր կինն էր վերջապէս. կրնար ստիպել որ իւր հետ երթայ, ուզեւորութիւն ընէ։ Բայց եթէ յանձն չառնուր, ի՞նչ միջոցներով պիտի բռնադատէր իրեն հնազանդելու։ Դատի մը դայթակղութիւնը կրնար ցայտել իւր վրայ։ Աչխարհք քաջ գիտէր թէ ինք տասն և հինգ տարի մօրը տարփածուն լինելէ յետոյ աղջիկը կնութեան առած էր։ Թուականները պիտի մերձեցնէին, իւր մեկնելուն և Արտեմիսի յանկարծական հիւանդութեան, ինչպէս նաեւ իւր անակնկալ վերադարձին և Մաքսիմիլիէնի հանապազորդման զուգադիպութիւնները պիտի հաչուէին։

Ոչ, իւր առաջին գաղափարին կը վերադառնար։ Պ. Ցանկլարն իւր տունէն դուրս ընել։ Այս պարագայի մէջ խայտառակութենէ չէր վախնար, մանաւանդ որ սուր և ատրճանակ գործածելու մասին յոյժ ճարտար էր. իւր կնոջ տարփածուն կ'սպանէր. այս ալ եղանակ մ'էր դժուարին կացութիւն մը կարգադրելու, և արդի ընկերութենէն հաճութեամբ տեսնուելու։ Գիշերուան օդը քիչ քիչ կը փարատէր այն զգլխումը որ իւր ուղղը կ'ելներ Տիկին Ռոշէզի այցելութենէն ի վեր։ Բայց և այնպէս իւր միտքն ուրիշ բանով զբաղեցնելու պէտքն զգալով, գիշերային ճաշարան մը մտաւ ճաշեց. յետոյ օբէրային չուրջը գտնուած խաղատուներէն մին մտաւ, ուր երբեմն կ'երթար իւր ամուրիութեան ժամանակ։ Զինքը կը ճանչէին։ Հոն կանանչ սեղանի մ'առջեւ նստած կոյր զկուրայն կը խաղար, ծխալից մթնոլորտի մը չրջապատեալ։ Հազիւ բռնուելով այն դիպուածական մռլութենէն, որ փայլուն լուսներու շեղջակոյտեր կը թաւալէր իւր առջեւ։ Դադրեցաւ խաղալէ, երբոր գրեթէ մինակ ինք մնաց սեղանին առջեւ։ Դանր խոնջութիւն մը կը տիրէր իւր վրայ, որ իւր ուղեղին գաղափարները կը կապկպէր և իւր սրունքներուն զսպանակները կը իսորտակէր։ Կը յուսար որ քալելով կրնար հանդարտիլ, բայց կարողութիւն չունէր քալելու։ Պարտաւորեցաւ կառք մը բռնել։

Երբոր իւր տան առջեւ հասաւ, փարիզ արթննալ կ'սկսէր դեկտեմբերի ապտուտ և գորշ առաւօտու մը ցուրտ թմբիրէն։ Ֆապիէն հազիւ ուժ ունեցաւ իւր բնակարանն ելնելու. իւր սենեակը մտնելով՝ վայրկեան մը նստաւ մեծ հայելւոյն մէջ։ Դէմքը բոլորովին կապոյտ էր, տեղ տեղ կարմիր պիսակներով։ Բաշեց հանեց փողպատը։ Խօսքերը կը խեղդուէին կոկորդին մէջ։ Այս մարդ պիտի գար ցերեկը. պիտի վռնտէր զայն, պիտի ապտակէր, պիտի սպաններ։ Բայց Ֆապիէնի ուժը կ'երթար։ Հազիւ անկողնին քով երթալով՝ մէկն ինկաւ առանց հանուելու, ծանր քունէ մ'ընկճեալ։

12

Տիկին Ռոշէզի լրտեսին տեղեկագիրը սուտ չէր խօսեր։ Մաքսիմիլիէն և Արտեմիս կը վերսկսէին փարիզի մէջ Թրէբորի քաղցր կեանքը։ Տիկին Վէրնիէի գուշակութիւնը ճիշդ էր։ Զիրար ամեն օր կը տեսնէին ժամ հինգին, և երկուքն ալ իրօք այդ արագասահ վայրկեաններուն մէջ միայն կ'ապրէին։ Դղեակին ճարտնական առանձնասենեկին մէջի անցքէն ի վեր, երբէք իրենց համբոյրներուն գրգռիչ ազդեցութեան չէին ենթարկեր զիրենք։ Այս երկու էակներն յատուկ մեծութիւն մ'ունէին։ Իրենց զոհողութենէն կ'արբենային, որպէս թէ վշտակրութեան գիւղացնութիւն ունեցած լինէին։ Մաքս յիշեալ ժամուն կուդար և զԱրտեմիս փոքր առանձնասենեկի մը մէջ կը գտնէր, ուր կ'ապաստանէր նա իրեն սպասելով։ Այն ժամանակ կ'սկսէին քաղցր խօսակցութիւնք, երկար մտերմութիւնք՝ երկիւղալի լռութիւններով խառն։ Իրենց տկարութեան վրայ կը կասկածէին։ Երկուքն ալ անկեղծ էին երբոր կ'ենթադրէին թէ այսպիսի վիճակ մը կրնար տեւել. բայց երկուքն ալ կը դողային։ Արտեմիս իւր տկարութենէն կը վախնար։ Մաքս ալ իւր տկարութենէն։ Չէին ըսեր իրարու թէ արտամարգկային վիճակներն հնարաւոր են՝ ցորչափ տեւէ զանոնք արտադրող ուղեղային գրգիռը. բայց ի վերջոյ կը հասնի անպատճառ ժամ մը, ուր այդ գրգիռ-

(Շարունակեալ)

ԳՈՂԳՈՂՈՒՅԼ

ՈՂՈՒՅԼ ՑՍՎԾՈՒՈՒՆ

Ամենամեծ գնողներ

ՈՂՈՒՅԼ ԳՈՂԳՈՂՈՒՅԼ

Ամենամեծ գնողներ

##